

Tanjore Saraswati Mahal Series No. 74

भरतार्णवः

नन्दिकेश्वरविरचितः
BHARATARNAVA
OF
NANDIKESWARA

Edited by:

Sangita Kala Sikhamani

SRI K. VASUDEVA SASTRI, B.A.,

Research Professor, Saraswati Mahal Library, Tanjore,

Editor of

Gitagovinda with Abhinaya, Natya Sastra Sangraha,

Tala Samudram, Sangita Darpanam

and Author of

Sastriya Sangitam and Science of Music.

THANJAVUR MAHARAJA SERFOJ'S
SARASWATHI MAHAL LIBRARY SOCIETY
THANJAVUR.

1989

The Thanjavur Music Book Society
Library, 1st Floor,
Royapettah, (Near Anna Park)
Chennai - 600 014, (Phone: 28107)

100/

अहमार्गन्तौ सर्वनाट्यारम्भेऽपि युज्यते ॥ ७३ ॥
डोलाकरोऽयं कथितः कराभिनयवेदिभिः ।

6. DŌLĀ HASTA

(73) When hands holding 'Pataka' (Asamyuta Hasta No. 1) mudra hang freely so as to reach the thigh it is called 'Dōlā Hasta'.

Uses:—It is used in Dance involving erotic moods, and in the Dance preliminary to all other Dances.

6. டோலா ஹஸ்தம்

(73) இரண்டு கைகளையும் பதாக முத்திரை (அஸம்யுத ஹஸ்தம் நெ. 1) யோடு கீழே தொங்கவிட்டால் அது 'டோலா' ஹஸ்தமாகும்.

உபயோகம்:—இது ச்ருங்காரரஸ பாவம் நிறைந்த (அகத்துறை) நாட்டியத்திலும் ஆரம்ப நாட்டியத்திலும் உபயோகப்படுகிறது.

७. अवहित्यहस्तः ॥

अल्पञ्चौ वक्षसिस्थाववहित्याकरो भवेत् ॥ ७४ ॥

शृङ्गारनटने हस्तचारस्य नटनेऽपि च ।

कुचार्थे युज्यते सोऽयमवहित्याकरः क्रमात् ॥ ७५ ॥

7. AVAHITTHA HASTA

(74-75) When 'Alapadma' hands (Asamyuta

1. The word 'Aha' in 'Ahamarga' is a Tamil word transliterated and means 'lyrical' chiefly dealing in love. The words 'Aham' and 'Puram' denote the two broad divisions in Tamil, of the subject-matter of poetry and Drama into subjective and objective themes, the subjective dealing with love, and the objective with other affairs of life.

Hasta No. 20.) are held at the level of the chest, then it is called 'Avahittha'.

Uses:—It is used in Dances depicting erotic moods, in the Dance consisting chiefly of hand movements and in denoting the bust.

7. அவஹித்த ஹஸ்தம்.

(74-75) இரண்டு அலபதம் முத்திரை (அஸம்யுத ஹஸ்தம் நெ. 20) களை மார்புக்கருகில் பிடித்தால் அதற்கு 'அவஹித்த ஹஸ்தம்' என்று பெயர்.

உபயோகம்:—இந்த முத்திரை ச்ருங்காரம் நிறைந்த நடனங்களிலும், கையசைவுகள் அதிகமாக உள்ள நாட்டியத்திலும், ஸ்திரீகளின் மார்பைக் குறிப்பதற்கும் உபயோகப்படுகிறது.

८. वर्धमानहस्तः ।

ऊर्ध्वभावमुखौ हस्तौ शिखरौ वर्धमानकः ।

सर्वदेति वचोभावे दत्तमित्यर्थकेऽपि च ॥ ७६ ॥

किं किमित्युक्तिसन्दर्भे कथंचिदिति भाषणे ।

वर्धमानाभिधो हस्तो भरतार्थे च संमतः ॥ ७७ ॥

8. VARDHAMĀNA HASTA.

(76-77) When both the hands holding 'Sikharā mudra' (Asamyuta Hasta No. 10) face each other, then it is called 'Vardhamāna'.

Uses:—It is used to express the ideas of 'always', 'it has been given away', 'what what?' and 'some-how or other'.

உபயோகம்;—இது பூசாரி நடனத்திலும், சி
டைய தாண்டவத்தின் ஓர் பகுதியாகிய 'அங்கஹா
திலும், 'முகசாலி' என்ற ஆரம்ப நர்த்தனத்திலும் ஆ
அடவர்களிலும், ஐங்கார நாட்டியத்திலும் உபயோக
கிறது.

2. சங்க்ரமணம் ।

उत्क्षिप्योत्क्षिप्य गमनात्पादः संक्रमणाभिधः ॥ २९१ ॥
सर्वनाट्यावसानेपि पादशिक्षाविधिक्रमे ।
पादः संक्रमणस्योऽयं नाट्यवेगेपि युज्यते ॥ २९२ ॥

2. SANKRAMANAM

(291-292) If the steps are taken with the feet
raised it is called Sankramana.

Uses:—This is used at the close of all the
of dance, in the course of instruction in foot work
in fast movements.

2. சங்க்ரமணம்

(291-292) பாதங்களை உயர்த்தி, உயர்த்தித்
வைத்து நடப்பதற்கு 'சங்க்ரமணம்' என்று பெயர்.

உபயோகம்:—நாட்டியத்தின் இறுதியிலும்,
அடவர்களைக் கற்பிக்கையிலும், துரிதகால நர்த்தனத்
இது உபயோகப்படுகிறது.

3. சரணம் ।

अपरित्यक्तभूभागः पादश्चेत्संचरेद्द्रुतम् ।
सरणं नाम संज्ञायं नटनोदयभाविभिः ॥ २९३ ॥
नदीनां वेगगमने नाट्यानामवसानके ।
सप्तलास्ये च शृङ्गारे नटने सरणं भवेत् ॥ २९४ ॥

3. SARANAM

(293-294) If the feet are moved forward without
taking them off the ground it is called Saranam.

Uses:—It is used to indicate the force of the
current in a river, at the end of a dance, in Lāsya or
female dance which is divided into seven parts, and in
erotic dances.

3. சரணம்

(293-294) கால்களைத் தரையிலிருந்து எடுக்காமலே
நகருவதற்குச் 'சரணம்' என்று பெயர்.

உபயோகம்:—ஆற்றின் வேகத்தைக் காட்டுவதற்கும்
நாட்டியத்தின் இறுதியிலும், ஏழுவித 'லாஸ்யம்' என்னும்
ஸ்திரீ நர்த்தனத்திலும், ச்ருங்கார நாட்டியத்திலும் இது
உபயோகப்படுகிறது.

4. குட்டனம் ।

पाणिनां वा पदाग्रेण समस्तेन तलेन वा ।
यदा स्यात् त्राटनं भूमेर्नाम्ना तत्कुट्टनं तदा ॥ २९५ ॥
अहमार्गस्य¹ भावे च चारिनाट्यक्रमेऽपि च ।
कुट्टनाभिधपादोऽयं कल्पितं कर्मवेदिभिः ॥

4. KUTTANAM

(295-296) If the dancer stamps the ground with
the heel or with the fore-foot or with the entire foot,
then it is called 'Kuttana'.

Uses:—It is used in depicting scenes relating to

1. See foot note in page 34 regarding the Tamil origin of the
expression 'Ahamarga'.

love, and in the dance called 'Cāri Nātya' or dances involving a variety of foot movements.

4. குட்டனம்

(295-296) குதிகாலால் அல்லது முன்னங்காலால் அல்லது பாதம் முழுவதால் பூமியைத் தட்டுவதற்குக் 'குட்டனம்' என்று பெயர்.

உபயோகம்:— 'அகத்துறை' என்னும் காதல் பற்றிய நடனங்களிலும், 'சாரி நாட்டியம்' என்னும் அடவுகள் நிறைந்த நர்த்தனத்திலும் இது உபயோகப்படுகிறது.

5. லுஹிதம்

ஸஸ்திகஸ்திபாடஸ்ய லுலநாலுஹிதம் ஸவேத் ।

ஆகாஸ்சாரி ஸ்யானே ச ஸ்ரான்தேஶபி லுஹிதம் ஸவேத் ॥ 297 ॥

5. LUTHITAM

(297) When the legs are crossed, and in that posture made to undergo a wallowing motion this side and that, then it is called 'Luthitam'.

Uses:— Its use is in 'Akāsa Caris' (movements of the leg in space) and in dances called 'Prāntha Nr̥tta' or border dances.

5. லுடிதம்

(297) கால்களை ஒன்றுக்கொன்று குறுக்காக வைத்துக்கொண்டு இரு பக்கங்களிலும் நெளிந்தால் அதற்கு 'லுடிதம்' என்று பெயர்.

உபயோகம்:— ஆகாச சாரியிலும், பிராந்திய நடனங்களிலும் இது உபயோகப்படுகிறது.

6. லோலனம்

ஹோலவஹலிதாஶாரமேயுஷ: பார்ப்யோஹ்யோ: ।

ஆவேஷ்ய பூமீ பாடஸ்ய வேஷிதம் லோலனம் ஸவேத் ॥ 298 ॥

ஶ்ரமயீ நடநாஸ்யாஸே கரணானாं நுதிக்ரமே ।

யுஜ்யதே லோலனம் பூர்வஸாஸ்த்ரமமர்த்திவேதிபி: ॥ 299 ॥

6. LĪLANAM

(298-299) When the feet are made to move this way and that in an oscillating manner and each encircling other, then it is called 'Līlanam'

Uses:— It is used in 'Bhramaris' or rotatory movements, in the course of dance practice, and in the dance units called Karanas.

6. லோலனம்

(298-299) பாதங்களை ஒன்றையொன்று சுற்றி வளைத்து இருபக்கங்களிலும் ஊசலாடுவது போல் அசைத்தால் அதற்கு 'லோலனம்' என்று பெயர்.

உபயோகம்:— 'ப்ரமரி' என்னும் சுற்றடவுகளிலும், நாட்டியப் பயிற்சியிலும், கரணங்கள் என்னும் நர்த்தனப் பகுதிகளிலும் இது உபயோகப்படுகிறது.

7. விஷமஸஞ்சர: ।

சரணஸ்யேகதேஸேன ஶதிவிஷமஸஞ்சர: ।

அஹுதாஸ்யே ரஸே தேஸிநாஸ்யே சாலினுதிக்ரமே ॥ 300 ॥

7. VIṢAMA SAÑCARA

(300) When steps are taken resting on a part of the foot, then it is called 'Viṣama Sañcara',

Lord Paramasiva then replied "Let the karanas created by Vighnēs'wara and Skanda and by you be performed by actors and dancers as a part of Puspāñjali. Let them perform the Sapta Lāsya afterwards".

(942-949) பரமசிவன் நர்த்தனம் செய்துகொண்டு இருக்கையில் இந்திரனும், அஷ்டதிடீபாலகர்களும் ஆனந்த மிகுதியால் தெய்வீக புஷ்பங்களை பக்கியுடன் அவர் பாதத்தில் ஸமர்ப்பித்து பின்வருமாறு வேண்டிக்கொண்டனர் :-
"பிரபுவே! நடர்கள் அல்லது நாட்டியம் ஆடுபவர்கள் தங்கள் சந்நிதியிலோ, அல்லது மஹாவிஷ்ணு, ப்ரும்மா, விக்னேசுவரர், ஸ்கந்தர், மஹாலக்ஷ்மி, ஸரஸ்வதி, ஸப்தமாதாக்கள் ஆகியவர்களது சந்நிதியிலோ நடனம் செய்யும் பொழுது புஷ்பாஞ்சலி நாட்டியத்திற்குப் பிறகு எங்களால் கற்பனை செய்யப்பட்ட கரணங்களையும் ஆடவேண்டும்."

பரமசிவன் அதற்கு "விக்னேசுவரராலும், ஸ்கந்தராலும், உங்களாலும் கற்பனைசெய்யப்பட்ட கரணங்களை நாட்டியம் ஆடுபவர்கள் புஷ்பாஞ்சலியின் ஓர் பகுதியாக ஆட்டும். அதன் பிறகு ஸப்தலாஸ்யங்களை ஆடவேண்டும்."

॥ पूजाविधिः ॥

नटने प्रथमं प्रेक्ष्यगृहे वा पुष्यमंडपे ॥ ९५० ॥

आराध्य वारणमुखं पण्मुखं क्षेत्रपालकम् ।

शास्तरं च महाकाळं द्वारे रंगस्य मामपि ॥ ९५१ ॥

परितो विविधैःपुष्पैरावाह्य च ततः परम् ।

बाह्यपूजा विधातव्या तस्या लक्षणमुच्यते ॥ ९५२ ॥

शिरोवेष्टे वेत्रदण्डे तादृशार्थोरुकेऽपि च ।

आवाहनीयो गिरिशः पार्वत्या सह सर्वशः ॥ ९५३ ॥

आजानुकाञ्चिकयोः पार्वती परिपूज्यते ।

ताळे चतुर्मुखो ध्येयो ढक्कायां दानवाहितः ॥ ९५४ ॥

मईळे मामपि तथा वीणायां च सरस्वती ।

दांडिकायां तथा पूज्यौ नाख्ये नारदतुंबुरु ॥ ९५५ ॥

उपाङ्गयोः पुष्पवन्तौ वीरभद्रं च ददुदुरे ।

गंधपुष्पाक्षतैरेवमावाह्यास्सर्वदेवताः ॥ ९५६ ॥

एवमाराध्य मनसा शंकरध्यानमाचरेत् ।

नाख्याचार्याः स्वयं पूर्वं शिरोवेष्ट्यादिकं भजेत् ॥ ९५७ ॥

तस्यानुमत्या सर्वेऽपि भजेयुः स्वस्वदादनम् ।

ततो मया विरचिता शब्दनांदीकृतिर्भवेत् ॥ ९५८ ॥

तद्रहस्यं प्रवक्ष्यामि सुमते शृणु सादरम् ।

अस्य वादनतुष्टेन शंभुनाऽङ्गीकृता पुरा ॥ ९५९ ॥

शब्दनांदी यथा —

थरिकु थरिकु- ढिकु- ढिकु- ढिकु- णगणग ढयें ढयें ढा ।

ताव्याङ्गो यथा — (0SS1)

एवं नांदीं पठित्वाऽथ नर्त्तको नाख्यमर्मवित् ।

तदौचित्यैश्च ताळैश्च रागभेदैस्तथाविधैः ॥ ९६० ॥

पुष्पांजलिः विधेयः स्यात्पूर्वशास्त्रानुसारतः ।

शिवादीनामग्रतश्च तन्नामस्तोत्रमाचरेत् ।

दिक्पालानामग्रतश्च तन्नाम्ना स्तुतिमाचरेत् ॥ ९६१ ॥

THE WORSHIP OF DEITIES

(950-961) In the first performance, or in the first

installation of a stage, or in the hall intended for the reception of the deity in the month of Pusya, the following preliminaries have to be performed. First are to be invoked Sri Mahā Gaṇapati, Śaṇmukha Bhairava, Hariharaputra (Sāstā) and at the entrance of the stage, Mahākāla and worshipped with flowers. Then is to be performed the puja of the outward equipments. It is done in the following manner:—

In the turban¹, the staff and the apron are to be invoked Lord Paramasiva and Pārvati. In the bells to be worn over the knee Sri Pārvati is to be invoked. In the cymbals, Brahma is to be invoked and in the Dhakka or hand-drum, Mahāviṣṇu. In the Mardala or Mṛdanga I (Nandikeswara) am to be invoked, and in the Veena, Saraswathi. In the sticks for Daṇḍika dance Nārada and Tumburu are to be invoked. In the subsidiary limbs are to be invoked Rati and Manmatha. In the Dardura Vādyā, Virabhadra is to be invoked. The invocation of these deities and worship are to be performed with sandal, flowers and unbroken rice.

After this worship, Lord Paramasiva is to be contemplated. The dance-master should first put on his turban and take up the other equipments. Others will then take up their instruments with his permission. Then all should join together and perform the stage music. After that, the Sabda Nāndi or the invocation by dance-syllables coined by me must be performed

1. The turban and the cane of the dance-master have been prescribed by Adi Bharata as symbols of the snake ornament in the form of the turban and in the hand of Lord Paramasiva.

with the accompanying dance. These dance-syllables have been approved off by Lord Paramasiva himself. The syllables are as follows:—

Thariku Thariku-dhiku-dhinku-dhikakum-
naga dhyem dhyem dhā.

After uttering these syllables the dancer is to offer Puspāñjali with dances in varied Tālas and in accordance with the rules laid down in the text. Before Lord S'iva and other deities, laudatory verses in their names are to be sung, and before the Dīpā like-wise, verses in their names.

பூஜா விதி

(950—961) முதலில் நடனம் செய்யும்போது முதலில் நாட்டியமண்டபத்தை ஆரம்பிக்கும்போது பூஜ்யமண்டபத்திலும், நர்த்தனத்திற்கு முன்பு அம்மண்டபம் கண்டபடி பூஜை செய்யவேண்டும். முதலில் மஹாகாள முருகன், பைரவர், ஐயப்பன் இவர்களையும் வாய் மஹாகாள மூர்த்தியையும் ஆவாஹனம் செய்து பூஜைகளால் பூஜிக்கவேண்டும். பிறகு நாட்டிய சாதனம் ஆடியிற் கண்டபடி பூஜை செய்யவேண்டும். நர்த்தனம் ஆகிரியர் தலைப்பாகையிலும், அவருடைய பிரம்மம் முன்னுடையிலும் பார்வதியையும் பரமேச்வரனையும் ஆவாஹனம் செய்யவேண்டும். கால்களில் அணியும் கால்களில் ப்ரும்மாலை ஆவாஹனம் செய்யவேண்டும். என்கிற கை வாத்தியத்தில் மஹாவிஷ்ணுவை ஆவாஹனம் செய்யவேண்டும். மிருதங்கத்தில் என்னை (நந்தி) ஆவாஹனம் செய்யவேண்டும். வீணையில் ஸரஸ்வதியை ஆவாஹனம் செய்யவேண்டும். கோலாட்டில் கோலாட்டை நாரதரையும், தும்புருவையும், தர்த்துர வாத்தியம் பத்ரரையும் ஆவாஹனம் செய்யவேண்டும். இரத்தினம்